

Відділ культури, національностей та релігій
Славутицької міської ради
Славутицька міська централізована
бібліотечна система

***«Неперевершений історик і
мислитель»***

До 200-річчя з дня народження
Миколи Костомарова

Бібліографічний покажчик

Славутич 2017

Даний бібліографічний покажчик підготовлений працівниками Загальноміського бібліотечно-інформаційного центру м. Славутича.

Видання присвячене відзначенню у 2017 році 200-річчя від дня народження Миколи Костомарова – визначного історика, автора численних наукових праць з історії України та Росії, етнографа, фольклориста, літературного критика.

Покажчик містить біографію письменника, видання та статті про його життя і творчість, інтернет-ресурси.

Матеріал розміщений за розділами в алфавітному порядку.

Посібник розраховано на широке коло читачів.

Укладачі:	Панова Л. І., Соловйова Л. О., Янченко О. О.
Комп'ютерний набір:	Соловйова Л. О.
Відповідальна за випуск:	Портная Н. В.

Микола Іванович Костомаров народився 16 травня 1817 р. у слободі Юрасівка Острогозького повіту Воронежської губернії. Батько був нащадком козаків-переселенців, місцевим поміщиком. Мати (у дівочтві Мельникова) - українська селянська дівчина, раніше кріпачка, по 1812 р. навчалась в одному з московських пансіонів. Батько з матір'ю обвінчались після народження сина. Батько трагічно загинув, не встигнувши усиновити Миколу. Тому по 1832 р. М.І. Костомаров перебував у кріпацькій залежності й отримав волю завдяки неймовірним зусиллям і матеріальним жертвам матері. Цей факт вплинув на подальшу долю і світогляд майбутнього вченого.

Батьки М.І. Костомарова намагалися прищепити сину вільнолюбні ідеї і дати добру освіту. Тому вже з 10 років М. Костомарова відправили навчатися до Московського пансіону, а згодом до Воронежської гімназії, яку той закінчив 1833 р.

1833 р. М.І. Костомаров вступає на історико-філологічний факультет Харківського університету. Вже у цьому навчальному закладі він проявив непересічні здібності до навчання.

На світогляд М.І. Костомарова вплинули професор грецької літератури Харківського університету А.О. Валицький та професор всесвітньої історії М.М. Лунін.

1836 р. М.І. Костомаров закінчив університет, а в січні 1837 р. склав іспити на ступінь кандидата й отримав направлення у Кінбурнський драгунський полк юнкером.

Залишивши службу в армії, М. Костомаров їде до Харкова, а потім до Москви писати історію слобідських козаків. Молодий учений взявся за цю працю, відчувши гостру потребу наповнити російську історію новим змістом, а саме народним життям, яким воно було в різних частинах Російської імперії. Стрижнева ідея історіософії Костомарова –

історія народу та його духовне життя – була протилежною офіційній історіософії, яка висвітлювала тільки історію держави. Він навіть визначив собі життєве кредо: «З народом проти держави».

Наприкінці 30-х-на початку 40-х рр. М. Костомаров знайомиться із творчістю харківських поетів-романтиків, вивчає слов'янські мови, починає писати українською мовою і видавати художні твори під псевдонімами «Ієремія Галка», «Іван Богучаров». Це драма «Вітка», «Українські балади», трагедія «Сава Чалий».

Наприкінці 1840 р. М.І. Костомаров здає магістерський екзамен і починає працювати над дисертацією «Про причини та характер унії в Західній Росії». Фактично у своїй дисертації він висвітлює боротьбу українського народу за незалежність від шляхтянської та католицької експансії, показав народні маси як найважливіший суб'єкт історії. Тому захист не відбувся.

На початку 40-х рр. М.І. Костомаров працював помічником інспектора в Харківському університеті, викладав історію у приватних школах та інших навчальних закладах, не припиняючи займатися науковою та літературною діяльністю. Саме тоді в полі його наукової та літературної зацікавленості було повстання козаків під проводом Наливайка. Костомаров також писав біографічний нарис родини князів Острозьких.

У січні 1844 р. М.І. Костомаров захистив дисертацію «Про історичне значення руської народної поезії», у якій заявив про своє позитивне ставлення до поезії Т.Г. Шевченка.

Ще у травні 1843 р. М.І. Костомаров починає працювати над ґрунтовним дослідженням – історією епохи Богдана Хмельницького, що наштовхнуло його на думку залишити Харківський університет і переїхати до Києва.

Прибувши до Києва, М.І. Костомаров отримав призначення на посаду вчителя історії в гімназії. З серпня 1845 р. працював старшим учителем історії у приватних пансіонах та в Інституті шляхетних дівчат.

У червні 1846 р. рада Київського університету Св. Володимира обирає М.І. Костомарова ад'юнкт-професором на кафедрі російської історії. Згодом його лекції набувають широкої популярності серед студентів. У своїх наукових студіях Костомаров зосереджується на україністиці. Працює над науковою роботою «Богдан Хмельницький», надрукував працю «Слов'янська міфологія» (1847), підготував до видання літопис Самійла Величка. Працюючи в Києві, М. Костомаров знайомиться з колом передової інтелігенції, серед якої М. Максимович – перший ректор університету Св. Володимира, П. Куліш, М. Гулак, В. Білозерський. Зустріч М. Костомарова з Т. Шевченком згодом переросла в дружбу.

На межі 1845-1846 рр. М. Костомаров разом з М. Гулаком і В. Білозерським починають поширювати ідеї народності, слов'янської єдності. Захопившись історичним минулим, культурою та літературою України і бажаючи її національного відродження та соціального процвітання, вони створюють таємне товариство, яке отримало назву Кирило-Мефодіївського братства. Основні його постулати, викладені в революційному дусі, були вміщені в програмному документі товариства «Книзі буття українського народу». М. Костомаров став автором статуту братства, інших документів, а також самої ідеї, яка полягала в боротьбі за вільний розвиток слов'янських народів. Михайло Грушевський відзначав, що весь новий український рух бере свій початок з Кирило-Мефодіївського братства.

Весною 1847 р. за доносом студента О. Петрова М. Костомарова заарештували разом з М. Гулаком, В. Білозерським, П. Кулішом, О. Навроцьким. Арешт

Костомарова відбувся саме напередодні його весілля з Аліною Крагельською (вони обвінчалися лише через 28 років).

Звинувативши у державному злочині, М. Костомарова спочатку ув'язнили у Петропавлівській фортеці, де він перебував рік, а потім на довгих дев'ять років заслали до Саратова.

На початку лютого 1856 р. у зв'язку зі сходженням на престол імператора Олександра II з Костомарова формально зняли політичний нагляд, а також заборону друкувати наукові та художні твори. Він здійснює тривалу поїздку за кордон. Після повернення готує до друку історичні праці «Богдан Хмельницький», «Бунт Стеньки Разіна».

1859 р. з Костомарова було знято заборону «служити по науковій частині», він переїздить до С.-Петербургу і стає професором кафедри російської історії Петербурзького університету.

1861 р. Костомаров отримав золоту медаль від С.-Петербурзької академії наук за аналіз твору І. Попки «Чорноморські козаки».

Тут сформувались його політичні погляди як поміркованого демократа, який стояв на позиціях українофільства. 1861-1862 р. у С.-Петербурзі виходив журнал «Основа», що був рупором українського руху. Тут часто друкував свої статті й М.І. Костомаров.

З 1860 р. Микола Іванович був членом Археографічної комісії. Готував видання «Актів Південної та Західної Росії». На базі петербурзьких, московських, варшавських та інших архівів М. Костомаров написав і опублікував низку капітальних праць з історії України, зокрема «Руїна» (1879-1880), дослідження «Гетьманство Юрія Хмельницького», «Павло Полуботок» (1876), «Мазепинці» (1884).

1864 р. рада університету Св. Володимира присвоїла М. Костомарову науковий ступінь доктора російської історії. 1876 р. його було обрано членом-кореспондентом С.-Петербурзької академії наук, 1884-го – почесним членом Київського університету Св. Володимира, у різні роки М. Костомарова обирали почесним членом багатьох інших закладів, наукових товариств та установ, також і закордонних – Південно-Слов'янської академії, Сербського наукового товариства. Але до самої смерті Костомаров зберіг за собою тільки одну службову посаду – члена Археографічної комісії, яка видала за його редакцією 12 томів унікальних «Актів».

1872 р. його було нагороджено золотою медаллю Петербурзької академії наук, а 1880 р. – орденом Станіслава I ступеня.

Особлива сторінка в житті Костомарова – його публіцистична та полемічна діяльність. За участю М. Костомарова були створені журнали «Киевская старина» та «Вестник Европы», де кожного року публікувалися його праці з історії України. Так, 1869-1870 рр. у «Вестнику Европы» побачила світ фундаментальна монографія М. Костомарова «Останні роки Речі Посполитої», що була удостоєна премії С.-Петербурзької академії наук.

Масштаби творчої спадщини Костомарова величезні. Це твори, історичні монографії та дослідження «Про значення критичних праць Костянтина Аксакова з російської історії» (1862), «Про ставлення російської історії до географії та етнографії» (1863), «Початок єдиної держави в давній Русі» (1870), «Петро Могила перед судом дослідників нашого часу», «Про козаків» (1878). На думку багатьох дослідників, М.І. Костомаров був унікальним мислителем ХІХ ст., який звернув увагу на суперечності між державністю та народністю.

У 60-х-80-х рр. ХІХ ст., крім наукових праць, М.І. Костомаров написав низку белетристичних творів на історичну тематику, зокрема «Кудеяр», «Холоп», «Холуй», «Чернігівка». Цінним мемуарним джерелом є «Автобіографія» М.І. Костомарова.

1874 р. Костомаров брав участь у ІІІ археологічному з'їзді в Києві, був головою відділення історіографічної географії та етнографії. Під овації в залі університету Св. Володимира він зачитав реферат «Про утворення київської дружини та її значення в давні часи і про її зміни в наступному побуті руського народу».

1884-1885 рр. тяжка хвороба позбавила М.І. Костомарова можливості працювати на повну силу.

Помер М.І. Костомаров у квітні 1885 р. і був похований на Волковому кладовищі у С.-Петербурзі.

Матеріали взяті з книги Київський національний університет імені Тараса Шевченка : Незабутні постаті / [Авт.-упор. О. Матвійчук, Н. Струк ; Ред. кол.: В.В. Скопенко, О.В. Третяк, Л.В. Губерський, О.К. Закусило, В.І. Андрейцев, В.Ф. Колесник, В.В. Різун та ін.]. – Київ : Світ Успіху, 2005. - С. 191-192.

Твори

Костомаров М. І. Твори. В 2-х т. Т. 1: Поезії; Драми; Оповідання / Упоряд., авт. передм. та приміт. В. Л. Смілянська / М. І. Костомаров. – К.: Дніпро, 1990. – 538 с.: іл.

Костомаров М. І. Твори. В 2-х т. Т. 2: Повісті / Упоряд., авт. передм. та приміт. В. Л. Смілянська / М. І. Костомаров. – К.: Дніпро, 1990. – 780 с.

Костомаров Н. І. Автобіографія; Бунт Стеньки Разина / Н. І. Костомаров. – К.: Наукова думка, 1992. – 511 с.

Костомаров М. І. Автобіографія / М. І. Костомаров // Дніпро. – 1989. – № 6. – С. 120-141. Закінчення. Початок в № 4, № 5.

Костомаров Н. І. Богдан Хмельницький: Монографія / Н. І. Костомаров. – К.: Радуга, 2004. – 664 с.: ил.

Костомаров Н. І. Богдан Хмельницький / Н. І. Костомаров. – М.: Чарли, 1994. – 768 с.

Костомаров М. І. Богдан Хмельницький: Історична монографія / М. І. Костомаров. – Дніпропетровськ: Січ, 2004. – 843 с.

Костомаров М. І. Богдан Хмельницький: Історичний нарис; Для серед. та ст. шк.. віку / Упоряд. та передм. В. О. Замлинського; Худ. Е. А. Кацнельсон / М. І. Костомаров. – К.: Веселка, 1992. – 93 с.: іл.

Костомаров М. І. Галерея портретів: Біографічні нариси: Для сер. та ст. шк. віку: пер. з рос. М. Ілляш; Худ. С. Семендяєв / М. І. Костомаров. – К.: Веселка, 1993. – 326 с.: іл.

Костомаров М. І. «Закон Божий» (Книга буття українського народу / М. І. Костомаров. – К.: Либідь, 1991. – 40 с.

Костомаров М. І. Історичні постаті / М. І. Костомаров. – Дніпропетровськ: Січ, 2008. – 618 с.

Костомаров Н. И. История Украины в жизнеописаниях выдающихся ее деятелей (на укр. языке) / Н.И.Костомаров. – К.: Украина, 1991. – 494 с. – (Репринтное изд., Львов, 1918 год).

Костомаров М. Поезії / М. Костомаров // Поезія українського романтизму / Укладання та передмова О. Борзенко. – К.: ТОВ «Елібре», 2008. – С. 118-208.

Костомаров М. І. Про відношення історії до географії та етнографії: Лекція прочитана в Географічному товаристві 10 березня 1863р. / М. І Костомаров // Народна творчість та етнографія. – 1996. – № 4. – С. 33.

Костомаров Н. И. Русская история в жизнеописаниях ее главнейших деятелей: Репринтное воспроизведение издания 1873-1888 гг. Кн. 1. Вып.1,2,3. / Вед. ред. В. И. Синюков / Н. И. Костомаров – М.: Книга, 1990. – 783 с.

Костомаров Н. И. Русская история в жизнеописаниях ее главнейших деятелей: Кн. 2. Вып. 4 и 5 / Н. И. Костомаров – М.: Книга, 1991. – 536 с.

Костомаров Н. И. Русская история в жизнеописаниях ее главнейших деятелей: Кн. 3. Вып. 6 и 7 / Н. И. Костомаров – М.: Книга, 1992. – 350 с.

Костомаров Н. И. Смутное время Московского государства в начале 17 ст.: Исторические монографии и исследования / Н. И. Костомаров. – М.: Чарли, 1994. – 800 с.

Костомаров М. І. Слов'янська міфологія: Вибрані праці з фольклористики й літературознавства / Упор., прим. І. П. Бетко, А. М. Полозай / М. І Костомаров. – К.: Либідь, 1994. – 384с. – (Літературні пам'ятки України).

Костомаров М. Соловейко: Вірш / М. Костомаров // Українська література: Хрестоматія. 9 клас / Упорядники О. Борзенко, М. Сподарець. – 2-е вид. перероб. і доп. – Харків: Ранок, 2004. – С. 332-333.

Костомаров М. «Спить Україна на руїни...»: Вірш / М. Костомаров // Україно, нене моя!: Сповідь: поезії, писанки...: Збірник / Упоряд. та приміт. О. Шевченка. – К.: Веселка, 1993. – С. 113.

Костомаров М. Співець Митуса. Закон Божий. Книга буття українського народу (Скорочено) / М. Костомаров // Джерела пружно б'ють: Хрестоматія з української літератури для 9 класу / Уклад Б. Степанишин. – К.: Освіта, 1995. – С. 168-171.

Костомаров Н. И.Сын. Холоп. Сорок лет: Повести / Н. И. Костомаров – К.: Дніпро, 1987. – 384 с.

Костомаров М. Твори / М. Костомаров // І прадіди в струнах бандури живуть: Укр. романтична поезія першої половини ХІХ століття: Збірка; Для серед. та ст. шк. віку / Упоряд., передм. та біограф. довідки П. Хропко. – К.: Веселка, 1991. – С. 87-126.

Про життя і творчість

Баран Є. Історична повість М. Костомарова «Чернігівка»: сюжет, проблематика, характери / Є. Баран // Дивослово. – 1994. – № 5-6. – С. 9-11.

Галич О. Я полюбив історію над усе...: Костомаров про свої наукові зацікавлення історією України / О. Галич // Слово і час. – 1997. – № 5-6. – С. 23.

Горленко В. Две поездки с Н. И. Костомаровым / В. Горленко // Хроника-2000. – 1993. – № 1-2. – С. 64-72.

Дорош Є. Перший романтик серед істориків: До 200-річчя з дня народження Миколи Костомарова / Є. Дорош // Пенсійний кур'єр. – 2017. – 19 травня. – С. 11.

Замлинський В. Микола Костомаров: «Наша Південна Русь має скласти окреме громадянське ціле...» / В. Замлинський, Ю. Левенець // Віче. – 1994. – № 12. – С. 123-135.

Іванова Л. Державницька концепція М. Костомарова / Л. Іванова // Історичний журнал. – 2009. – № 2. – С. 27-35.

Качкан В. А. «Співатиму, доки гласу стане...»: Перечитуючи писання Миколи Костомарова / В. А. Качкан. Українське народознавство в іменах. – К.: Либідь, 1994. – С. 42-49.

Костомаров Николай // 99 великих киевлян. – К.: 7+7 media, 2009. – С. 186-189.

Мельничук Г. Щедрість таланту: Микола Костомаров / Г. Мельничук // 1000 незабутніх імен України. – К.: Школа, 2005. – С. 93-94. – (Серія «1000»).

Морозов Д. Концептуальні ідеї теорії історико-демократичного федералізму Миколи Костомарова / Д. Морозов // Історичний журнал. – 2009. – № 5. – С. 34-42.

Остапенко П. Микола Костомаров / П. Остапенко // Усі видатні постаті історії України. – Харків: Торсінг плюс, 2008. – С. 157-163.

Петров В. Аліна й Костомаров / В. Петров // Перше кохання Шевченка / П. Зайцев. Романи Куліша; Аліна й Костомаров / В. Петров. – К.: Україна, 1994. – С. 195-316.

Пінчук Ю. З історії творчих взаємин П. О. Куліша та М. І. Костомарова / Ю. Пінчук // Історичний журнал. – 2009. – № 6. – С. 95-99.

Пінчук Ю. Микола Костомаров: людина, вчений, громадський діяч: До 190-річчя народження / Ю. Пінчук // Історичний журнал. – 2007. – № 1. – С. 3-16.

Пінчук Ю. Один з найважливіших принципів народознавчого кредо М. І. Костомарова / Ю. Пінчук, О. Петренко // Народна творчість та етнографія. – 1996. – № 4. – С. 31.

Пінчук Ю. А. Микола Іванович Костомаров / Ю. А. Пінчук. – К.: Наук. думка, 1992. – 232 с.

Скляренко В. М. Костомаров Микола Іванович / В. М. Скляренко, Т. М. Харченко, О. Ю. Очкурова, І. А. Рудичева // 100 знаменитих людей України; пер. з рос. Т. В. Ковальової. – Харків: Фоліо, 2005. – С. 193-198. – (100 знаменитих).

Смолій В. А. Микола Костомаров: Віхи життя і творчості: Енциклопедичний довідник / В. А. Смолій, Ю. А. Пінчук, О. В. Ясь. – К.: Вища шк., 2005. – 543 с.

Фоменко Д. Кілька портретів М. Костомарова / Д. Фоменко // Бібліотечний вісник. – 1999. – № 3. – С. 31.

Чугаєва І. Давньоруське літописання в студіях М. Костомарова / І. Чугаєва // Сіверянський літопис. – 2011. – № 2. – С. 39-44.

Літературознавство

Абраїмов В. Захисник рідної мови: Микола Костомаров / В. Абраїмов // Дивослово. – 1997. – № 4. – С. 21.

Буторіна Н. Український аспект літературознавчих студій Миколи Костомарова / Н. Буторіна // Дивослово (Українська мова і література в навчальних закладах). – 2005. – № 6. – С. 56-59.

Кислий Ф. Костомаров Микола / Ф. Кислий // Українська література у портретах і довідках: Давня література – література ХІХ ст.: Довідник. – К.: Либідь, 2000. – С. 160-163.

Костомаров Микола. Зв'язані долею // Любов славетних письменників у листах і в житті: Збірник художньо-документальних нарисів / Авт.-упоряд. В. О. Кирилюк. – К.: Криниця, 2008. – С. 35-50. – (Серія «Серця скоряються коханню»).

Костомаров Микола // І прадіди в струнах бандури живуть: Укр. романтична поезія першої половини ХІХ століття: Зб.; Для

серед. та ст. шк. віку / Упоряд., передм. та біограф. довідки П. П. Хропка. – К.: Веселка, 1991. – С. 85-86.

Костомаров Микола // Історія української літератури (Перші десятиріччя XIX століття): Підручник / За ред. П. П. Хропка. – К.: Либідь, 1992. – С. 389-414.

Костомаров Микола // Українські поети: Довідник / Відпов. за випуск М. І. Преварська. – К.: Велес, 2015. – С. 101-104.

Костомаров Микола // Усі українські поети / Упоряд. Ю. І. Хізова, В. В. Щоголева. – Харків: Торсінг плюс, 2008. – С. 129-131.

Фаріон І. Костомаров у битві з Валуєвим: мова чи язик?: З нагоди 200-ліття Миколи Костомарова / І. Фаріон // Слово Просвіти. – 2017. – 27липня-2серпня – С. 2-3 // Дивослово. – 2017. – № 9. – С. 42-46.

Яценко М. Т. Микола Костомаров / М. Т.Яценко // Історія української літератури XIX століття. У 3-х кн. Кн. 2: Навчальний посібник / За ред. М. Т. Яценка. – К.: Либідь, 1996. – С. 236-271.

Інтернет-ресурси

Костомаров Микола Іванович [Електронний ресурс]. Вікіпедія: Вільна енцикл. – Електр. дані. – Режим доступу:

<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%9C%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0%D0%86%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87>. – Назва з екрану. – Дата останньої правки 10.04.2017. – (Дата звернення 21.04.2017).

Микола Костомаров – біографія коротко [Електронний ресурс] // dovidka.biz.ua: Довідник цікавих фактів та корисних знань. – Електр. дані – Режим доступу: <http://dovidka.biz.ua/mikola-kostomarov-biografiya-skorocheno/>. – Назва з екрану. – (Дата звернення 21.04.2017).

Микола Костомаров – біографія [Електронний ресурс] // Галерея видатних особистостей. Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. – Електр. дані – Режим доступу: <http://www.univ.kiev.ua/ru/geninf/osobystosti/kostomarov>. – Назва з екрану. – (Дата звернення 21.04.2017).

Костомаров Микола Іванович: біографія, біографічні статті [Електронний ресурс] // UkrLib: Бібліотека української літератури. – Електр. дані – Режим доступу: <http://www.ukrlib.com.ua/bio/author.php?id=133>. – Назва з екрану. – (Дата звернення 21.04.2017).

Зміст

Біографія М. Костомарова.....	3
Твори.....	9
Про життя і творчість.....	11
Літературознавство.....	13
Інтернет-ресурси.....	14